

NOVAC I KRIMINAL – TEORIJSKE I PRAKTIČNE RASPRAVE S EKONOMSKE I KRIMINOLOŠKE PERSPEKTIVE

Doc. dr. sc. Vedran Recher*

Dr. sc. Petra Šprem**

UDK: 343.359:336.74

343.53:336.225.673

343.9:343.359

DOI: 10.3935/zpfz.75.2.2

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: lipanj 2025.

Novac i kriminal usko su povezani. Ta poveznica može se promatrati s nekoliko važnih aspekata, sociološkog, ekonomskog, kriminološkog, ali i političkog. Ovaj rad ima za cilj rasvijetliti ekonomski i kriminološki aspekt ovih dviju kategorija te produbiti spoznaje o tome kako novac utječe na kriminal i obrnuto. Navedena rasprava može biti polazišna osnova za raspravu o 'cijeni kriminala' u hrvatskom društvu, koja je aktualno podcijenjena u hrvatskom akademskom prostoru. Također, ekonomski status pojedinca nezanemariva je etiološka odrednica u počinjenju određenih oblika kriminala te se ista mora izučavati holistički – ne isključivo kroz kriminološke okvire, već i kroz ekonomsku prizmu s obzirom na to da je i kvaliteta kaznene politike neodvojiva od materijalnih resursa koji se u istu alociraju. U tom će se smislu autori osvrnuti i na recentnu debatu o univerzalnom osnovnom dohotku koji potencijalno može imati važan utjecaj na prevenciju kriminala, ali i boljitak društva u cjelini. Isprepletene ekonomske i kriminološke perspektive u diskursu kriminala nisu česta pojava u hrvatskom akademskom prostoru, stoga se autori nadaju kako će predmetni rad dati poticaj multidisciplinarnom izučavanju kriminala u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: novac, kriminal, univerzalni osnovni dohodak, ekonomika kriminala

* Dr. sc. Vedran Recher, docent Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg J. F. Kennedyja 6, 10000 Zagreb; vrecher@net.efzg.hr;
ORCID ID: orcid.org/0009-0001-4145-5023

** Dr. sc. Petra Šprem, viša asistentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, 10000 Zagreb; psprem@pravo.unizg.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4396-6887

1. UVOD ***

Odnos između novca i kriminala jedno je od važnih pitanja suvremenih društvenih i znanstvenih rasprava, a pritom se ne može promatrati isključivo kroz prizmu jedne discipline. Kriminološka analiza često naglašava etiološke čimbenike i društvene obrasce devijantnog ponašanja, dok ekonomski pristup pruža dodatnu dimenziju razumijevanja kroz troškovne aspekte kriminala, kao i kroz uvid u motivacijske strukture pojedinaca. Spoj ovih dviju perspektiva otvara prostor za dublje razumijevanje povezanosti socioekonomskog statusa i kriminalnih aktivnosti, pri čemu se kriminalitet pojavljuje ne samo kao pravni i sigurnosni problem već i kao fenomen s jasnim društveno-ekonomskim posljedicama.

Pritom se osobito ističe dvosmjerna narav odnosa između novca i kriminala: ekonomska deprivacija i socijalna nejednakost povećavaju rizik od počinjenja kaznenih djela, dok kriminal istodobno generira visoke financijske i društvene troškove koji opterećuju zajednicu i državni sustav. Upravo stoga razumijevanje kriminala kroz ekonomsku perspektivu, uz kriminološke teorije, omogućava oblikovanje kvalitetnijih javnih politika koje mogu djelovati ne samo represivno nego i preventivno. U tom se kontekstu sve češće otvara pitanje novih socioekonomskih instrumenata, poput univerzalnog osnovnog dohotka, koji bi mogao pridonijeti smanjenju socioekonomskih nejednakosti i, posljedično, stopa kriminaliteta.

S obzirom na to da se u hrvatskom akademskom prostoru rijetko razmatraju isprepletene ekonomske i kriminološke perspektive kriminala, predmetni rad nastoji pridonijeti multidisciplinarnom promišljanju fenomena. Cilj mu je skrenuti pozornost na važnost holističkog pristupa u analizi kriminaliteta te započeti daljnje rasprave o preventivnim strategijama i javnim politikama koje povezuju ekonomske i sigurnosne aspekte društvenog razvoja.

*** Istraživanje je provedeno u okviru Uspostavnog istraživačkog projekta "Hrvatski monitor nasilja – Istraživanje pojavnih oblika, uzroka i procesuiranja delinkventnog nasilja s fokusom na zaštiti posebno ranjivih skupina žrtava" (CroViMo), koji je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost (UIP-2017-05-8876). Službena stranica projekta: www.violence-lab.eu.

2. KRIMINOLOGIJA KROZ 'LEĆE' EKONOMIJE – UVODNA RAZMATRANJA O POVEZANOSTI TIH DVIJU DISCIPLINA

Pojedini autori propituju korisnost trenda dodavanja pojedinih područja istraživanja kriminologiji (od kulturne do zelene kriminologije, pa onda i ekonomske kriminologije)¹, no nesporno je kako je kriminologija uz suradnju s drugim znanostima dobila prijeko potrebnu multidimenzionalnost promatranja kriminaliteta. Jedna od znanosti koja kriminološkim teorijama može ponuditi novi aspekt promišljanja je i ekonomija. Prvo, ekonomski način promišljanja o kriminalu kroz prizmu *cost benefit* analize prati temeljne zamisli utilitarističkog pravca kriminološke etiologije², te nastoji rabiti ekonomske postulate u objašnjenju ljudskog ponašanja; drugo, znanje iz ekonomije može pomoći u objašnjenju gospodarskog kriminala³; treće, izračuni troškova u analizi pravosudnog sustava mogu biti korisni za kreatore javnih politika⁴, i četvrto, ekonomska situacija pojedinca, ali i ekonomska situacija pojedine države kao nezanemarivi rizični čimbenici mogu biti od utjecaja na predviđanje kretanja kriminala⁵.

Ekonomska perspektiva u kriminologiji zauzima često previđenu, a nezanemarivu ulogu u razumijevanju etiologije kriminala, osobito nasilnog kriminala, pružajući analitički okvir za istraživanje odnosa između socioekonomskih čimbenika i devijantnog ponašanja. Teorije poput Beckerove teorije racionalnog izbora kao krosdisciplinarna paradigma⁶ ističu da pojedinci donose odluke o

¹ Lord, N.; Levi, M., *Economic crime, economic criminology, and serious crimes for economic gain: On the conceptual and disciplinary (dis)order of the object of study*, Journal of Economic Criminology, vol. 1, 2023., str. 1 – 8.

² Još je Jeremy Bentham zaključio kako se temeljna misao vodilja pri donošenju odluke bilo kojeg pojedinca svodi na “proces matematički preciznog racionalnog izbora, tj. operacije uspoređivanja opcija i odabira one koja proizvodi najveću količinu ugođe, odnosno najmanje boli”. Cirkveni, N., *Ekonomska teorija kriminaliteta: neodoljiva privlačnost i iluzije egzaktnosti*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2, 2011., str. 779 – 813, str. 780.

³ Lord; Levi, op. cit. u bilj. 1., str. 1 – 8.

⁴ Roman, J.; Farrell, G., *Cost-benefit analysis for crime prevention: opportunity costs, routine savings and crime externalities*, Crime Prevention Studies, vol. 14, 2002., str. 53 – 92.

⁵ Brnas, D., *Politička i ekonomska okruženja kao kriminogeni potencijal za razvijanje organiziranog kriminala*, Jahr : Europski časopis za bioetiku, vol. 6, br. 2, 2015., str. 353 – 366; Sharkey, P.; Besbris, M.; Friedson, M., *Poverty and crime*, u: Brady, D.; Burton, L. M. (ur.), *The Oxford Handbook of the Social Science of Poverty*, Oxford University Press, Oxford, 2016., str. 623 – 636.

⁶ Ignjatović, S., *Komparacija primene teorije racionalnog izbora u sociologiji i antropologiji*, u: Arsenijević, D. (ur.), *Pomeraćemo granice*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2012., str. 99 – 113, str. 99.

kriminalnim aktivnostima na temelju analize troškova i koristi, pri čemu su siromaštvo i ekonomska nesigurnost ključni katalizatori kriminalnog ponašanja.⁷ Teorija relativne deprivacije objašnjava kako ekonomske nejednakosti stvaraju osjećaj marginalizacije i frustracije, što povećava vjerojatnost nasilnih reakcija kao oblika odgovora na društvenu nepravdu.⁸ Dodatno, strukturalne teorije, među ostalim, naglašavaju kako ekonomski pritisci i nemogućnost postizanja društveno prihvaćenih ciljeva putem legitimnih kanala često dovode do kriminalnog ponašanja, posebice u zajednicama s ograničenim resursima.⁹

U konačnici, integracija ekonomske perspektive u kriminološka istraživanja omogućuje oblikovanje javnih politika koje istodobno smanjuju siromaštvo, nejednakost i socijalnu isključenost, čime se izravno djeluje na smanjenje kriminala.

Pitanje nužnosti postojanja zasebne i samostalne discipline koja će povezati kriminologiju s ekonomijom nije predmet ovog rada, no autori smatraju kako je poveznica između te dvije discipline nesporna i neopravdano zanemarena u stranoj, a osobito domaćoj literaturi. U ovom radu fokus će biti stavljen na doprinos ekonomije razumijevanju ljudskog ponašanja koji se može generirati u dva ključna smjera – troškovna komponenta kriminala u smislu koliko kriminal *košta* društvo i etiološka komponenta u smislu kako ekonomski status pojedinca utječe na rizik od počinjenja kaznenog djela. Oba navedena segmenta bit će raspravljena iz kriminološke i ekonomske perspektive, stoga će glavni cilj navedenog rada biti osvijetliti navedene teme s aspekta dvije, samo naizgled nepovezane discipline, sve u nastojanju donošenja zaključaka koji mogu pomoći u preventivnim strategijama kriminala i, općenito, donošenju ključnih odluka javnih politika u suzbijanju istoga.

3. MONETARNI TROŠKOVI KRIMINALA

Kriminal generira društvene, ali i financijske posljedice za društvo. Društveni su znanstvenici posljednjih desetljeća napravili veliki iskorak u demistifikaciji monetarnih troškova kriminala za društvo¹⁰ usprkos praktičnim i konceptualnim

⁷ Becker, G. S., *Crime and Punishment: An Economic Approach*, u: Fielding, N. G.; Clarke, A.; Witt, R. (ur.), *The Economic Dimensions of Crime*, Palgrave Macmillan, London, 2000.

⁸ Stack, S., *Income inequality and property crime: A cross-national analysis of relative deprivation theory*, *Criminology*, vol. 22, br. 2, 1984., str. 229 – 256.

⁹ Hagan, J.; Albonetti, C., *Structural criminology*, Polity Press, Cambridge, 1988.

¹⁰ Ekonomika kriminala u recentno vrijeme postala je zasebna disciplina izučavanja kriminala široko prihvaćena od strane ekonomskih stručnjaka, Efendić, E., "Ekonomika kriminala" – Harold Winter, *Prikaz knjige*, *Kriminalističke teme*, vol. 15, br. 3-4, 2015., str. 85 – 90, str. 85.

preprekama vezanima uz takve izračune. Naravno, razumijevanje i procjena štete od kriminala za društvo jedno je od ključnih pitanja javne politike i borbe protiv kriminala. U skladu s troškovima, potrebno je prilagoditi i sustav sigurnosti i nadzora, kazneno-pravni sustav, kao i zatvorski sustav i sustav rehabilitacije počinitelja. Naime, u zamišljenom svijetu u kojem počinjeno kazneno djelo društvo ne 'košta' ništa, odnosno ne crpi ekonomske resurse, postavilo bi se pitanje potrebe postojanja svih spomenutih sustava. Ranije studije troškova kriminala u pravilu su bile jednostavne u smislu da su uzimale u obzir samo izravnu štetu nastalu počinjenjem određenog kaznenog djela. U slučaju kada se uzimala u obzir i neizravna šteta, ona se u pravilu aproksimirala preko cijena nekretnina u pojedinim dijelovima grada, ovisno o razini kriminala. Međutim, s obzirom na golem iznos sredstava koji se troši na prevenciju kriminalnih aktivnosti, potrebno je preciznije procijeniti i stvarni ukupni trošak kaznenih djela.

Najveći broj istraživanja procjene štete kaznenih djela napravljen je za SAD zbog dostupnosti podataka. *Cohen* procjenjuje individualni trošak kriminala uzimajući u obzir i bol, patnju i strah žrtava kriminala, pri čemu se koristi podacima o naknadi štete iz sudskih presuda za slične ozljede kako bi se ozljede aproksimirale monetarno.¹¹ Koristeći se ovom metodom i računajući prosječnu štetu od kaznenog djela, dolazi do agregatnog troška za žrtve zločina od 92,6 milijardi dolara, od čega najveći dio odlazi na napad i oružane pljačke (56 i 14 milijardi dolara). *Miller, Cohen i Rossman* u izračun uključuju i troškove vezane uza zdravlje žrtava, uključujući i troškove mentalnog zdravlja.¹² Za razdoblje od 1987. do 1990. godine za sva analizirana kaznena djela dolaze do ukupnog iznosa od 178 milijardi dolara troškova za žrtve. Sve su ove procjene znatno više od ranijih koje u pravilu nisu uzimale u obzir nikakve neizravne troškove. Primjerice, *Shenk i Klaus*¹³ procjenjuju ukupne troškove od 223 milijuna dolara od nasilnih kaznenih djela za 1981. godinu. S druge strane, nešto recentnije procjene znatno su više od prijašnjih. *McCollister, French i Fang*¹⁴, koristeći se novijim podacima i procjenjujući opipljive i neopipljive troškove, dolaze do gotovo stopostotnog povećanja štete za gotovo sva kaznena djela u odnosu na prijašnje

¹¹ Cohen, M. A., *Pain, suffering, and jury awards: A study of the cost of crime to victims*, Law & Society Review, vol. 22, 1988., str. 537 – 556.

¹² Miller, T. R.; Cohen, M. A.; Rossman, S. B., *Victim costs of violent crime and resulting injuries*, Health Affairs, vol. 1, br. 4, 1993., str. 186 – 197.

¹³ Shenk, J. F.; Klaus, P. A., *The economic cost of crime to victims*, Report, US Department of Justice, Bureau of Justice Statistics, Washington, 1984., str. 4.

¹⁴ McCollister, K. E.; French, M. T.; Fang, H. *The cost of crime to society: New crime-specific estimates for policy and program evaluation*, Drug and alcohol dependence, vol. 108, br. 1-2, 2010., str. 98 – 109.

procjene (Miller, Cohen i Rossman).¹⁵ Wickramaseker i suradnici¹⁶ u sistematskom pregledu procjena troškova kriminala potvrđuju da je najveći broj istraživanja napravljen upravo za SAD te da su procjene za SAD uglavnom znatno više nego procjene troškova kriminala u ostalim zemljama u njihovoj metaanalizi. Od istraživanja provedenih u Europi, najviše ih je napravljeno za Ujedinjeno Kraljevstvo, a prema Wickramaseker i suradnicima ukupni troškovi od kriminala, ovisno o studiji, variraju između 36 milijuna i 59 milijardi funti, ovisno o obuhvatu analiziranih kaznenih djela i troškova.¹⁷

Kad je riječ o procjenama u troškovima od kriminala u ostalim europskim zemljama, istraživanja su oskudna. Czabański¹⁸ procjenjuje ukupne troškove kriminala u Poljskoj u iznosu od 5,1 % BDP-a.

Naravno, sve su procjene štete od kriminalne aktivnosti inherentno manjkave. Nedostatak podataka, uzimanje u obzir samo prijavljenih kaznenih djela, nemogućnost pripisivanja egzaktne monetarne vrijednosti nečijoj emocionalnoj boli te nepoznate dugotrajne posljedice kriminala čine svaku procjenu troškova upitnom. Međutim, to ne znači da takvi naponi ne bi trebali postojati. Naprotiv, potrebno je što više nastojati u različitim kontekstima procijeniti društvene troškove kriminala i time tijekom vremena dobiti pouzdanije i vjerodostojnije procjene. Poznavanjem stvarnih društvenih posljedica kriminala te troška koji on predstavlja za društvo moguće je konstruirati kvalitetnije politike prevencije kriminala. Drugim riječima, ono omogućuje bolju procjenu adekvatnih sredstava u borbi protiv kriminala. Primjerice, ako su ukupni društveni troškovi kriminala višestruko veći od sredstava za prevenciju i suzbijanje kriminala, očito postoji prostor za povećanje učinkovitosti sustava (naravno, pod uvjetom da su mjere prevencija dokazano učinkovite).

¹⁵ Miller *et al.*, *op. cit.* u bilj. 12, str. 186 – 197.

¹⁶ Wickramasekera, N.; Wright, J.; Elsey, H.; Murray, J.; Tubeuf, S., *Cost of crime: A systematic review*, Journal of Criminal Justice, vol. 43, br. 3, 2015., str. 218 – 228.

¹⁷ Dubourg, R.; Hamed, J.; Thorns, J., *The economic and social costs of crime against individuals and households, 2003/04*, The Home Office Online Report, London, 2005.; Brand, S.; Price, R., *The Economic and Social Costs of Crime*, The Home Office, London, 2000.; cit. u: Wickramasekera, N.; Wright, J.; Elsey, H.; Murray, J.; Tubeuf, S., *Cost of Crime: A systematic review*, Journal of Criminal Justice, vol. 43, 2015., str. 1 – 34, str. 9.

¹⁸ Czabański, J. *The feasibility of cost of crime estimations in Eastern Europe—the case of Poland*, European Journal on Criminal Policy and Research, vol. 15, br. 4, 2009., str. 327 – 342, str. 341.

4. UNIVERZALNI OSNOVNI DOHODAK – ADEKVATNA PREVENCIJA ILI SUVREMENA UTOPIJA?

U skladu s etiološkim potencijalom za počinjenje kriminala, rasprave o politici smanjivanja stope kriminala u recentno vrijeme uključuju i temeljni univerzalni osnovni dohodak. Koncept univerzalnog temeljnog dohotka (UTD), kao politika osiguravanja bezuvjetnog i univerzalnog novčanog prihoda svim građanima, sve se češće razmatra ne samo kao instrument za smanjenje siromaštva i socijalne nejednakosti već i kao inovativni preventivni alat za suzbijanje kriminala, osobito nasilja. Iako je vibrantna rasprava o ovoj ideji relativno recentna, u Americi je još 1970-ih gotovo postao realnost.¹⁹ U osnovi debate o univerzalnom dohotku definicija je univerzalnog dohotka kao prava na osnovni dohodak svakog pojedinca, bez zahtjeva za radom ili nekog drugog načina testiranja ispunjava li pojedinac uvjete za ostvarivanje tog prava; iako *De Wispelaere* i *Stirton*²⁰ smatraju kako je u jeku debate ta definicija postala zastarjela. Međutim, u kontekstu otvaranja rasprave o univerzalnom dohotku kao jednoj od mjera smanjivanja stope kriminala, korisno je uporabiti jednostavnost takve definicije, uz apstrakciju svih kompleksnosti operacionalizacije i implementacije univerzalnog dohotka koje spominju *De Wispelaere* i *Stirton*.

Nasuprot programu univerzalnog osobnog dohotka (UOD) stoji klasični sustav socijalne zaštite koji obuhvaća niz programa dizajniranih za pružanje pomoći osobama u nepovoljnom položaju, uključujući socijalnu pomoć, osiguranje za nezaposlenost, zdravstvenu zaštitu i mirovinske sustave. Ti su programi često uvjetovani, zahtijevajući od korisnika ispunjenje određenih kriterija, poput dohodovnih pragova ili dokaza o traženju zaposlenja.²¹ Iako je takav sustav dizajniran s namjerom ciljane pomoći, njegova kompleksnost i administrativni zahtjevi često dovode do problema poput stigmatizacije korisnika, neučinkovitosti u raspodjeli sredstava te administrativnih troškova.²² Univerzalni osobni dohodak, s druge strane, predviđa isplatu fiksnog iznosa svakom građaninu bez ikakvih uvjeta. Takav pristup eliminira potrebu za opsežnom administracijom i

¹⁹ Bregman, R., *Utopia for realists: And how we can get there*, The Correspondent, Amsterdam, 2017.

²⁰ De Wispelaere, J.; Stirton, L., *The many faces of universal basic income*, The Political Quarterly, vol. 75, br. 3, 2004., str. 266 – 274.

²¹ Minas, R., *Social expenditures and public administration: are local social assistance costs in Sweden a matter of organisation*, International Journal of Social Welfare, vol. 2, 2010., str. 215 – 224, str. 215.

²² Pescosolido, B. A.; Martin, J. K., *The stigma complex*, Annual review of sociology, vol. 41, br. 1, 2015., str. 87 – 116.

verificiranjem prava na pomoć, čime se smanjuju troškovi upravljanja sustavom.²³ Dodatno, UOD pruža financijsku sigurnost svim građanima, omogućavajući im da slobodno odlučuju o svojoj radnoj aktivnosti, obrazovanju i drugim aspektima života. Jedna od glavnih prednosti UOD-a je njegova sposobnost da osigura ekonomsku stabilnost pojedinaca, što može dovesti do smanjenja siromaštva i nejednakosti. Studije pokazuju da redoviti neuvjetovani prihodi povećavaju financijsku sigurnost, smanjujući stres vezan uz ekonomsku nesigurnost.²⁴ Također, UOD može potaknuti potrošnju i povećati agregatnu potražnju, što pozitivno utječe na gospodarski rast.²⁵ Uklanjanjem uvjetovanih programa socijalne pomoći i uvođenjem jedinstvenog univerzalnog dohotka administracija postaje znatno jednostavnija i manje sklona greškama. Troškovi upravljanja i provedbe socijalnih programa smanjuju se, a sustav postaje transparentniji.²⁶ Ta učinkovitost omogućava bolje iskorištavanje resursa, usmjeravajući sredstva izravno korisnicima. Jedan od ključnih socijalnih benefita UOD-a je eliminacija stigmatizacije korisnika socijalne pomoći. U klasičnom sustavu korisnici socijalnih usluga često doživljavaju stigmatu i društvenu marginalizaciju zbog svoje ovisnosti o državnoj pomoći.²⁷ UOD, kao univerzalni i neuvjetovani prihod, uklanja te negativne društvene konotacije tretirajući sve građane jednako i dostojanstveno. UOD može također potaknuti inovacije i poduzetništvo. Osiguravajući osnovnu ekonomsku sigurnost, građani imaju veću slobodu preuzeti rizike vezane uz pokretanje novih poslova i inovativne projekte.²⁸ Ta vrsta financijske potpore može stimulirati kreativnost i ekonomski dinamizam, što je posebice važno u kontekstu brze tehnološke promjene i tržišnih transformacija.

²³ Yılmaz, B. E., *The Universal Basic Income: An Alternative to Public Social Welfare Expenditures*, u: Mavroudeas, S.A.S. (ur.), *Globalization, poverty, inequality, & sustainability*, IJOPEC, London, 2019., str. 113 – 125.

²⁴ Johnson, E. A.; Johnson, M. T.; Webber, L., *Measuring the health impact of Universal Basic Income as an upstream intervention: holistic trial design that captures stress reduction is essential*, *Evidence & Policy*, vol. 18, br. 3, 2022., str. 583 – 594, str. 583.

²⁵ de Paz-Báñez, M. A.; Asensio-Coto, M. J.; Sánchez-López, C.; Aceytuno, M. T., *Is there empirical evidence on how the implementation of a universal basic income (UBI) affects labour supply? A systematic review*, *Sustainability*, vol. 22, 2020.

²⁶ Yılmaz, *op. cit.* u bilj. 23.

²⁷ Pescosolido, B. A.; Martin, J. K., *The stigma complex*, *Annual review of sociology*, vol. 41, br. 1, 2015, str. 87 – 116.

²⁸ Blattman, C.; Fiala, N.; Martinez, S., *Generating skilled self-employment in developing countries: Experimental evidence from Uganda*, *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 129, br. 2, 2014, str. 697 – 752, str. 697.

Unatoč mnogim prednostima, UOD nije bez kritika. Jedno od glavnih pitanja jest financijska održivost takvog sustava. Kritičari tvrde da bi troškovi implementacije univerzalnog dohotka mogli biti preveliki za proračune većine zemalja, posebice bez znatnih poreznih reformi.²⁹ Dodatno, neki argumentiraju da bi UOD mogao smanjiti motivaciju za rad, iako empirijski podatci iz pilot-projekata uglavnom opovrgavaju tu tvrdnju, pokazujući minimalne promjene u radnom angažmanu.³⁰

Iz aspekta ekonomike kriminala, i modela racionalnih agenata koji maksimiziraju korisnost³¹, univerzalni dohodak smanjio bi vjerojatnost upuštanja u kriminalne aktivnosti. Edmark³² formalizira jednostavni model 'ponude' imovinskih kaznenih djela na sljedeći način:

$$E(W_k) - C_k > E(W_r)$$

gdje $E(W_k)$ predstavlja očekivani povrat od kriminala, C_k je psihološki trošak počinjenja kaznenog djela, a $E(W_r)$ je očekivani povrat od poštenog rada. Pri procjeni očekivanog povrata od kriminala racionalni pojedinac uzima u obzir vjerojatnost da će biti uhvaćen, težinu kazne ako bude uhvaćen te iznos potencijalnog plijena. S druge strane, u evaluaciju očekivanog povrata od poštenog rada ulazi vjerojatnost zapošljavanja, koja se može relativno dobro procijeniti stopom nezaposlenosti u mjestu traženja posla, očekivana plaća u slučaju pronalaska posla, te naknada za nezaposlenost u slučaju nepronalaska posla. Zbog činjenice da su neki ljudi inherentno skloniji kriminalu u model je uključena varijabla psihološkog troška počinjenja kaznenog djela (C_k). Iz navedenog je modela jednostavno iščitati da se u slučaju poboljšanja ekonomskih uvjeta smanjuje motivacija za počinjenje kaznenih djela, i obrnuto. Primjerice, Recher procjenjuje kako je tipična varijacija u nezaposlenosti u Hrvatskoj povezana sa porastom provalnih krađa od 3,3 % i prijavljenom štetom od 750 tisuća eura.³³ Lako je vidjeti da se, ako na desnu stranu doda i univerzalni osobni dohodak,

²⁹ Torry, M., *Why We Need a Citizen's Basic Income*, Policy Press, Bristol, 2018, str. 211.

³⁰ Forget, E. L., *The Town with No Poverty: The Health Effects of a Canadian Guaranteed Annual Income Field Experiment*, Canadian Public Policy, vol. 37, br. 3, 2011., str. 283 – 305, str. 283.

³¹ Becker, *op. cit.* u bilj. 7.

³² Edmark, K. *Unemployment and crime: Is there a connection?* Scandinavian Journal of Economics, vol. 107, br. 2, 2005., str. 353 – 373, str. 356.

³³ Recher, V., *Unemployment and property crime: evidence from Croatia*, Crime, Law and Social Change, vol. 73, br. 3, 2020, str. 357 – 376.

također smanjuje motivacija za počinjenje kaznenih djela. Taj bi efekt bio još značajniji u recesiji jer bi ljudi koji nemaju drugi izvor prihoda ni obiteljsku mrežu sigurnosti ipak imali izbor osim upuštanja u nezakonite aktivnosti. U londonskom eksperimentu u kojem se testirala učinkovitost personaliziranog budžeta za beskućnike,³⁴ upravo se *izbor* i dojam *kontrole* nad vlastitim životom navode kao jedni od ključnih elemenata za uspjeh ovakve politike. Dodatni argument za korištenje univerzalnog dohotka u svrhu prevencije kriminala su i robusni dokazi koje predstavljaju *Bell*, *Bindler* i *Machin*³⁵, a pokazuju da izlazak na tržište rada za vrijeme recesije znatno utječe na šanse mladih ljudi da krenu i nastave sa “životom kriminala”.

Kad je riječ o nasilnim kaznenim djelima, njih je teorijski vrlo teško objasniti u sklopu Beckerova modela racionalnog pojedinca. Ona, u pravilu, nisu ekonomski motivirana. Ipak, gledajući etiologiju nasilnih kaznenih djela, jasno je da su počinitelji predominantno lošijega društvenog i ekonomskog statusa. Druga ekonomska prizma kroz koju se može promatrati potencijalni efekt univerzalnog dohotka na kriminal jest prizma nejednakosti. *Kelly*³⁶ pronalazi robusne dokaze da nejednakost utječe na nasilna kaznena djela u urbanim sredinama. Zaključuje kako je incidencija imovinskih kaznenih djela doista bolje objašnjena ekonomskom teorijom kriminala, dok se nasilna kaznena djela bolje uklapaju u teoriju naprezanja i socijalne disorganizacije (engl. *strain and social disorganization theory*). *Agnew*³⁷ prepoznaje tri izvora naprezanja, od kojih je nemogućnost postizanja ciljeva potencijalno ključna u objašnjavanju povezanosti nejednakosti i nasilnih kaznenih djela. Kao što piše i *Kelly*³⁸, veća nejednakost implicira i veću motivaciju za počinjenje kaznenih djela kod pojedinaca slabijega društvenog statusa. Visoka razina nejednakosti znači da je ljudima slabijeg statusa lako postaviti previsoke ciljeve gledajući ljude koji uživaju bolji društveni i ekonomski status. U nemogućnosti ispunjenja tih ciljeva, oni postaju frustrirani³⁹ te samim time i rizični u smislu počinjenja kaznenog djela. Prema teoriji socijalne disorganizacije

³⁴ Hough, J.; Rice, B., *Providing personalised support to rough sleepers*, York: Joseph Rowntree Foundation, vol. 2, br. 1. 2010.

³⁵ Bell, B.; Bindler, A.; Machin, S., *Crime scars: recessions and the making of career criminals*, Review of Economics and Statistics, vol. 100, br. 3, 2018., str. 392 – 404.

³⁶ Kelly, M., *Inequality and crime*, Review of Economics and Statistics, vol. 82, br. 4, 2000., str. 530 – 539.

³⁷ Agnew, R., *Foundation for a general strain theory of crime and delinquency*, Criminology, vol. 30, br. 1, 1992., str. 47 – 88.

³⁸ Kelly, loc. cit. u bilj. 36.

³⁹ Agnew, loc. cit. u bilj. 37.

kriminal se događa kada oslabe društveni mehanizmi kontrole, tj. kada postoje siromaštvo, rasna heterogenost, ili nestabilnost obitelji.⁴⁰ Naravno, visoka nejednakost gotovo uvijek je praćena visokim stopama siromaštva, zbog čega se pokazuje povezanost između nejednakosti i kriminala.⁴¹ Univerzalni dohodak već se dulje vrijeme spominje u literaturi kao jedna od mogućih mjera borbe protiv nejednakosti.⁴² Jednostavno, uz postojanje univerzalnog dohotka smanjuje se broj pojedinaca koji prolazi 'ispod radara' sustava socijalne zaštite i samim time poboljšava se ekonomski status najugroženijih pojedinaca. Ipak, osim same monetarne koristi, ključna je jednakost prilika; jer, kao što je pokazao londonski eksperiment⁴³, personalizirani budžet nudi *izbor* i svojevrsnu jednakost prilika, budući da s dohotkom i najugroženiji pojedinci mogu odlučiti investirati u vlastiti ljudski kapital i tako povećati buduće povrate od stečenih znanja i sposobnosti. Dodatno, pokazano je i kako personalizirani budžet daje poduzetnički impuls. Blattman, Fiala i Martinez⁴⁴ koriste se eksperimentom iz Ugande ocjenjujući utjecaj programa vlade koji je za cilj imao povećanje samozapošljavanja siromašnih i nezaposlenih. Promatrane tretirane skupine u istraživanju primile su po članu skupine 382 dolara, kojih trošenje nije bilo nadzirano, a ulagali su u alate, materijale i vlastite vještine. Rezultati empirijskog istraživanja pokazali su da su sudionici programa povećali imovinu svojih poduzeća za 57 %, radne sate za 17 %, te zarade za 38 % nakon četiri i pol godine u odnosu na skupine koje nisu dobile sredstva.⁴⁵

Istraživanja o utjecaju univerzalnog temeljnog dohotka (UTD) na kriminal ograničena su, no postoje indikativni primjeri koji sugeriraju pozitivne ishode. Istraživanje poznato kao Great Smoky Mountains Study⁴⁶ pruža uvid u učinke izravnih novčanih isplata na smanjenje kriminala među pripadnicima Istočnog ogranka plemena Cherokee u Sjevernoj Karolini. Nakon otvaranja kasina u nji-

⁴⁰ Kelly, *loc. cit.* u bilj. 36.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Wright, E. O., *Real utopian proposals for reducing income and wealth inequality*, Contemporary Sociology, vol. 29, 2000. str. 143 - 156; Birnbaum, S., *Basic income reconsidered: Social justice, liberalism, and the demands of equality*, Palgrave Macmillan, New York, 2012.; Reed, H.; Lansley, S., *Universal Basic Income: An idea whose time has come?*, Compass, London, 2016.

⁴³ Hough, J.; Rice, B., *loc. cit.* u bilj. 34

⁴⁴ Blattman *et al.*, *loc. cit.* u bilj. 28.

⁴⁵ *Ibid.*, str. 697.

⁴⁶ Costello, E. J.; Copeland, W.; Angold, A., *The Great Smoky Mountains Study: developmental epidemiology in the southeastern United States*, Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, vol. 51, br. 5, 2016, str. 639 – 646.

hovom rezervatu, pleme je počelo distribuirati dio prihoda svim članovima, što je rezultiralo godišnjim isplatama od približno 4000 dolara po osobi. Ta financijska potpora dovela je do smanjenja stope siromaštva među članovima plemena za više od 30 %. Studija je pokazala da su djeca iz obitelji koje su primale isplate imala niže stope emocionalnih i bihevioralnih problema, uključujući smanjenje delinkventnog ponašanja. Također, zabilježeno je poboljšanje u obrazovnim postignućima i smanjenje stope kriminala među mladima.

Primjerice, eksperiment proveden u Finskoj od 2017. do 2018. obuhvatio je 2000 nasumično odabranih nezaposlenih osoba koje su primale mjesečni dohodak od 560 eura bez uvjeta.⁴⁷ Rezultati su pokazali blago povećanje zaposlenosti među sudionicima te znatno poboljšanje njihova blagostanja, uključujući smanjenje stresa i poboljšanje mentalnog zdravlja. Iako se izravni učinci na stope kriminala nisu mjerili, poboljšanja u socioekonomskim uvjetima i mentalnom zdravlju mogu posredno pridonijeti smanjenju kriminalnih aktivnosti.

Namibijski eksperiment pokazao je smanjenje kriminala za 45 % u zajednicama koje su primale osnovni dohodak, što se pripisuje ne samo smanjenju siromaštva već i jačanju društvene kohezije koji čimbenici imaju nezanemariv etiološki doprinos kriminalu.⁴⁸

Slični rezultati zabilježeni su u eksperimentima s bezuvjetnim osnovnim dohotkom u Njemačkoj⁴⁹, gdje su sudionici prijavili smanjenje tjeskobe i povećanje motivacije za rad. Iako su ovi nalazi obećavajući, potrebna su daljnja istraživanja kako bi se utvrdio izravan utjecaj UTD-a na stope kriminala. Trenutačno većina dostupnih podataka sugerira da poboljšanje ekonomskih uvjeta kroz UTD može smanjiti čimbenike rizika vezane uz kriminal, poput siromaštva i socijalne isključenosti, što posljedično može dovesti do smanjenja kriminalnih aktivnosti.

⁴⁷ Kangas, O.; Jauhiainen, S.; Simanainen, M.; Ylikännö, M., *The Basic Income Experiment 2017–2018 in Finland: Preliminary Results*, Government of Finland, Helsinki, 2019., <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161361> (12. 10. 2024.).

⁴⁸ Namibijski eksperiment, http://www.bignam.org/BIG_pilot.html (8. 9. 2024.).

⁴⁹ Bohmeyer, M.; Schmitz, K.; Böckler, J., *Universal Basic Income Pilot in Germany: Early Results on Wellbeing and Motivation*, German Institute for Economic Research (DIW), 2020., https://www.diw.de/de/diw_01.c.703678.de/publikationen.html [12.10.2024.].

Ovi rezultati sugeriraju da univerzalni temeljni dohodak može djelovati kao preventivni alat protiv kriminala, smanjujući ekonomske nejednakosti koje često vode do devijantnog ponašanja.⁵⁰

5. TROŠKOVI KRIMINALA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Međutim, vrlo je teško procijeniti *ex ante* utjecaj univerzalnog dohotka na incidenciju kaznenih djela, kao i koliko bi taj dohodak morao iznositi. U nastavku se procjenjuju monetarne štete nastale od kriminala u Hrvatskoj kako bi se dobio barem grubi putokaz za potencijalna eksperimentalna istraživanja. MUP u statističkom godišnjaku objavljuje materijalne štete od kaznenih djela. Prema MUP-ovim podacima u 2018. godini te su štete iznosile ukupno 52 milijuna eura, što predstavlja znatno smanjenje u odnosu na 2017. kada su iznosile više od 92 milijuna eura. Međutim, važno je naglasiti kako navedene štete obuhvaćaju samo prijavljene izravne štete od otuđenih/oštećenih materijalnih stvari. Apstrahirane su štete od najtežih nasilnih kaznenih djela. Primjerice, za 2018. godinu prema podacima MUP-a, 90 % materijalnih šteta dolazi od kaznenih djela protiv imovine, iako nasilna kaznena djela uzrokuju kudikamo već stvarne, društvene štete. Dodatno, i za imovinska kaznena djela postoji neizravna šteta (poput patnje i straha žrtve i slično), koja ne ulazi u procjenu MUP-a. U procjeni ostalih šteta koristit će se procjenama pojedinačne štete kaznenih djela iz Czabański⁵¹, budući da su procjene napravljene također za posttranzicijsku zemlju – Poljsku.

⁵⁰ Costello, E. J.; Compton, S. N.; Keeler, G.; Angold, A., *Relationships Between Poverty and Psychopathology: A Natural Experiment*, JAMA, vol. 290, br. 15, 2003., str. 2023–2029, <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/197482> [12. 10. 2024.]; Akee, R. K. Q.; Copeland, W. E.; Keeler, G.; Angold, A.; Costello, E. J., *Parents' Incomes and Children's Outcomes: A Quasi-Experiment Using Transfer Payments from Casino Profits*, American Economic Journal: Applied Economics, vol. 2, br. 1, 2010., str. 86 – 115.

⁵¹ Czabański, *loc. cit.* u bilj. 18.

Tablica 1. Procjena šteta od kriminala u Hrvatskoj za 2018. godinu⁵²

Kazneno djelo	Prosječna šteta po KD prema Czabański (2009) (u EUR)	Broj KD u 2018.	Ukupna šteta
Neizravni troškovi (1)			16 371 272
Ubojstvo	458 410	22	10 085 020
Ostala KD protiv života i tijela koja su završila smrću ⁵³	458 410	4	1 833 640
Teška tjelesna ozljeda	3110	731	2 273 410
Tjelesna ozljeda	507	698	353 886
Silovanje i spolni odnošaj bez pristanka ⁵⁴	9168	125	1 146 000
Ostali seksualni napadi ⁵⁵	2619	259	678 321
Troškovi kaznenopravnog sustava (2)			4 685 835
Ubojstvo	52 226	22	1 148 973
Teška tjelesna ozljeda s posljedicom smrti	37 164	1	37 164
Prouzročenje smrti iz nehaja	3258	2	6516
Teška tjelesna ozljeda	875	731	639 558
Tjelesna ozljeda	930	698	649 140
Seksualni zločini (agregatno)	5742	384	2 204 928
Ukupno neizravni troškovi (1 + 2)			21 057 106
Materijalna šteta (MUP, 2019)			51 934 699
UKUPNO			72 991 806

Naravno, zbog teškoće usporedivosti kaznenih djela među različitim kaznenopravnim sustavima te dostupnosti podataka, popis iz Tablice 1. nije iscrpan. Ipak, ona ilustrira potencijalnu uštedu u zamišljenom scenariju gdje kriminal ne bi postojao. Značajnije od toga, u kontekstu UOD-a, troškovi socijalne zaštite u Hrvatskoj u 2022. godini iznosili su nešto više od 14 milijardi eura prema podacima DZS-a. Jednostavna kalkulacija pokazuje da bi se uštedama u socijalnoj zaštiti i u sigurnosnom sustavu moglo osigurati oko 300 eura mjesečno osobnog univerzalnog dohotka (kada se uštede podjele s brojem stanovnika),

⁵² *Ibid.*, MUP, *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja u 2018. godini*, Služba za strateško planiranje, statistiku i unapređenje rada, 2019. Konverzija po srednjem tečaju HRK/PLN 2008. godine.

⁵³ Teška tjelesna ozljeda s posljedicom smrti, usmrćenje, prouzročenje smrti iz nehaja.

⁵⁴ Kaznena djela su zbrojena.

⁵⁵ Pokušaj silovanja, spolna zlorporaba djece.

što je trenutano premalo da bi opravdalo ukidanje opsežnog sustava socijalne zaštite koji postoji. Odnosno, uz ove hipotetske uštede, bilo bi potrebno pronaći dodatne izvore u financiranju u državnom proračunu kako bi taj dohodak bio dovoljan za dostojanstven život.

6. SIROMAŠTVO KAO ETIOLOŠKI ČIMBENIK U POČINJENJU KRIMINALA

Osim činjenice da kriminal stvara troškove društvu, novac, odnosno nedostatak istog, može utjecati na počinjenje kriminala.⁵⁶ Poveznica između ekonomske situacije pojedinca te sredine u kojoj živi i kriminala kompleksna je, no siromaštvo se nerijetko identificira kao jedan od etioloških čimbenika u počinjenju kaznenih djela.⁵⁷ Odnos između nejednakosti dohotka i učestalosti kriminala važan je predmet proučavanja od ranih faza preklapanja ekonomske misli i kriminologije.⁵⁸ Etiološke teorije kriminala pružaju dublji uvid u kompleksnu povezanost između siromaštva i nasilja, naglašavajući kako socioekonomski uvjeti oblikuju pojedinačne i kolektivne obrasce devijantnog ponašanja. Strukturne teorije kriminala, poput teorije anomalije *Roberta Mertona*, ističu među ostalim da siromaštvo generira frustraciju kada pojedinci nisu u mogućnosti ostvariti društveno prihvaćene ciljeve zakonitim sredstvima, što ih može potaknuti na kriminalne aktivnosti.⁵⁹ Socijalno-ekološki pristupi, poput teorije dezorganizacije zajednice *Clifforda Shawa* i *Henryja McKaya*, dodatno naglašavaju kako visoka koncentracija siromaštva u zajednicama slabi socijalnu kontrolu i stvara uvjete za porast nasilnog kriminala.⁶⁰ Istodobno, radikalne teorije kriminala povezuju siromaštvo s institucionaliziranom nepravdom, gdje su kriminal i nasilje posljedica strukturalne isključenosti i neravnopravne distribucije resursa. Teorija kulturnog sukoba *Thorstena Sellina* objašnjava da siromaštvo može generirati supkulture nasilja u kojima se kriminalni oblici po-

⁵⁶ Sharkey, Besbris i Friedson upozoravaju kako postoji značajna povezanost između siromaštva i kriminala na individualnoj i društvenoj razini. Sharkey *et al.*, *loc. cit.* u bilj. 5.

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Fajnzylber, P.; Lederman, D.; Loayza, N., *Inequality and Violent Crime*, The Journal of Law and Economics, vol. 45, br. 1, 2002., str. 1 – 39, str. 1.

⁵⁹ Meehan, T.; Forrester, L.; Haaja, J. A., *Sociological Theories of Crime: Strain Theories*, u: *Introduction to Criminology and Criminal Justice*, Griffith University, Gold Coast, Queensland, 2024.

⁶⁰ Bellair, P., *Social disorganization theory*, u: Pontell, H. N. (ur.), *Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, Oxford University Press, Oxford, 2017., str. 1 – 18.

našanja smatraju legitimnim odgovorom na egzistencijalne izazove.⁶¹ Nadalje, teorije socijalne kontrole, poput one koju su razvili *Hirschi* i *Gottfredson*, ističu da siromaštvo slabi vezanost pojedinca uz društvene institucije poput obitelji, škole i zajednice, smanjujući tako njegovu sposobnost internalizacije normi.⁶² Moderni pristupi, poput teorije relativne deprivacije, upućuju na to da osjećaj nepravde i nejednakosti uzrokovan siromaštvom može intenzivirati nasilne reakcije kao oblik protesta ili samoafirmacije.⁶³

Ovi multidimenzionalni modeli i teorije sugeriraju da je kriminal duboko ukorijenjen i u društvenim i ekonomskim strukturama, zahtijevajući integrirani pristup u oblikovanju javnih politika za njegovo suzbijanje. U konačnici, izučavanje siromaštva i kriminala uz potporu u gore navedenim teorijskim paradigmatima, omogućava kreatorima kaznene politike da razviju sveobuhvatne strategije koje ne samo da kažnjavaju kriminalno ponašanje već i adresiraju njegove temeljne uzroke, što vodi k sigurnijem i pravednijem društvu, ali i, ne manje važno, učinkovitijim politikama kažnjavanja.

Premda postoji mnogo nalaza koji upućuju na to da siromaštvo može pridonijeti počinjenju kriminala, pitanje je je li moguće promatrati ga kao uzrok odnosno jedinicu predviđanja, u smislu da će siromašnije zemlje imati veće stope kriminala, odnosno da će se siromašniji pojedinci češće od bogatijih upuštati u kriminalne aktivnosti od onih bogatijih. Da stvari nisu tako jednostavne, pokazalo je i istraživanje začetnika teorije rutinske aktivnosti *Cohena* i *Felsona* 1970-ih u Americi – u situaciji kada su se siromaštvo i klasne nejednakosti počele smanjivati, stopa kriminala je (suprotno očekivanomu) rasla.⁶⁴ Nešto noviji pokazatelji mogu se promatrati u razdoblju od 2008. do 2012. godine kada je gospodarska kriza zahvatila velik dio svijeta, a siromaštvo i nezaposlenost dosegli su vrhunac. Studija *Rosenfelda* i *Messnera* analizirala je odnos između ekonomske nestabilnosti i stopa kriminala u Sjedinjenim Američkim Državama.⁶⁵ Autori su utvrdili da su stope imovinskih kaznenih djela, poput krađa i provala, porasle tijekom

⁶¹ Goff, C.; Geis, G., *Thorsten Sellin: Culture Conflict, Crime, and Beyond*, u: Cullen, F. T.; Jonson, C. L.; Myer, A. J.; Adler, F. (ur.), *The Origins of American Criminology*, Routledge, New York, 2017., str. 161 – 174.

⁶² Gottfredson, M.; Hirschi, T., *Modern control theory and the limits of criminal justice*, Oxford University Press, Oxford, 2019.

⁶³ Schulze, M.; Krätschmer-Hahn, R., *Relative Deprivation Theory*, u: Michalos, A. C. (ur.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*, Springer International Publishing, Cham, 2024., str. 5877 – 5879.

⁶⁴ Sharkey *et al.*, *op. cit.* u bilj. 5, str. 1.

⁶⁵ Rosenfeld, R.; Messner, S. F., *Crime and the Economy in Contemporary Times*, *Crime and Justice*, vol. 42, br. 1, 2013., str. 73 – 117.

razdoblja ekonomske recesije, što sugerira da ekonomski pritisci mogu potaknuti porast kriminala. Istraživanje koje su proveli *Phillips* i *Land* u SAD-u pokazalo je pozitivnu povezanost između stopa nezaposlenosti i imovinskih kaznenih djela tijekom gospodarske krize, pri čemu se sugerira da ekonomski stres može dovesti do povećanja kriminalnih aktivnosti na različitim razinama društva.⁶⁶

Ipak, da stvari nisu tako jednoznačne, pokazuju i studije kojih su nalazi suprotni očekivanima te potvrđuju kako financijske poteškoće nisu jedini izolirani uzrok koji neminovno dovodi do povećanja kriminala. *Rosenfeld* i *Messner* u svom istraživanju analiziraju stope provala u SAD-u i Europi te utvrđuju da su one opadale tijekom gospodarske krize. Autori sugeriraju da ekonomski čimbenici nisu jedini ni glavni pokretači kriminala te da drugi čimbenici poput demografskih promjena i učinkovitosti policije imaju znatan utjecaj.⁶⁷ A da nije riječ samo o povezanosti provala i gospodarske krize, potvrđuje i istraživanje autora *Baumer* i *Wolffa* koja je pokazala da su mnoge zemlje doživjele pad stopa ubojstava unatoč gospodarskoj krizi, pri čemu autori ističu da su demografske promjene, urbanizacija i poboljšanja u pravosudnim sustavima pridonijeli smanjenju nasilnog kriminala.⁶⁸

Osim ekonomske nemoći na mikrorazini, na kriminal može znatno utjecati i makroekonomska situacija na društvenoj razini. *Fajnzylber*, *Lederman* i *Loayza* proveli su istraživanje⁶⁹ kroz koje su analizirali povezanost između ekonomske nejednakosti i stopa nasilnog kriminala na međunarodnoj razini koristeći se podacima iz različitih zemalja u metodološki rigoroznim postavkama. Rad analizira Ginijev indeks (poznat i kao Ginijev koeficijent) koji mjeri ekonomsku (ne)jednakost unutar neke populacije⁷⁰ sa stopama ubojstva i pljački među 37 zemalja. Autori su našli znatnu pozitivnu korelaciju između Ginijeva indeksa i stopa ubojstva i pljački, čak

⁶⁶ Phillips, J. A.; Land, K. C., *The Link Between Unemployment and Crime Rate Fluctuations: An Analysis at the County, State, and National Levels*, Social Science Research, vol. 4, br. 3, 2012., str. 681 – 694.

⁶⁷ Rosenfeld, R.; Messner, S. F., *The Crime Drop in Comparative Perspective: The Impact of the Economy and Imprisonment on American and European Burglary Rates*, u: van Dijk, J.; Tseloni, A.; Farrell, G. (ur.), *The International Crime Drop. Crime Prevention and Security Management*, Palgrave Macmillan, London, 2012.

⁶⁸ Baumer, E. P.; Wolff, K. T., *The Breadth and Causes of Contemporary Cross-National Homicide Trends*, Crime and Justice, vol. 43, br. 1, 2014, str. 231 – 287.

⁶⁹ Fajnzylber et al., *op. cit.* u bilj. 58., str. 3 i 4.

⁷⁰ Pri čemu 0 % znači potpunu jednakost, a 100 % potpunu nejednakost. Usporedbe radi, Ginijev koeficijent za Hrvatsku iznosio je 29,7 % za 2019. godinu, što ju svrstava u zemlje s relativno ravnomjernom raspodjelom dohotka. DZS, *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2023*, Priopćenje, Državni zavod za statistiku, 2024. (Tablica 8. Ostali pokazatelji siromaštva). Najniži u Europi ima Slovačka, a najviši Švedska.

i uz kontrolu varijabli poput BDP-a, urbanizacije i demografskih karakteristika.⁷¹ Također, jedan od zaključaka studije jest i da povećanje Ginijeva koeficijenta uzrokuje porast kriminala čak i u različitim društvenim i ekonomskim koeficijentima.⁷² Navedeni rad pruža snažne argumente za javne politike usmjerene na smanjenje nejednakosti kao sredstvo prevencije nasilnog kriminala.

Autori *Daly, Wilson i Vasdev* također istražuju korelaciju između dohodovne nejednakosti i stope ubojstva u Kanadi i SAD-u pri čemu i oni utvrđuju pozitivnu korelaciju između Ginijeva koeficijenta i stope ubojstva.⁷³

Dakako, valja imati na umu kako siromaštvo i dohodovna nejednakost nisu istoznačnice, te siromaštvo nekog društva ne mora nužno pozitivno korelirati sa stopama kriminala. Navedenu tezu potvrđuju i mnogobrojna istraživanja. Primjerice, *Neapolitano*vo istraživanje upućuje na to kako kulturne norme i strukture društva mogu smanjiti nasilje čak i u uvjetima visokog siromaštva⁷⁴, dok su *Rosenfeld i Messner* identificirali negativnu povezanost između siromaštva i nasilnog kriminala u društvima s visokom socijalnom kohezijom i jakim institucijama koje djeluju kao tampon-zona između ekonomskih izazova i devijantnog ponašanja.⁷⁵ I istaknuti kriminolog *Eisner* u svom radu "Modernization, Self-Control and Lethal violence" na temelju povijesnih podataka zaključuje da ekonomski rast i povećanje prihoda nisu dovoljni sami po sebi za smanjenje nasilja, već da njihovi učinci ovise o interakciji s kulturnim i institucionalnim čimbenicima.⁷⁶ Dakle, kada se govori o etiologiji kriminala valja imati na umu kako su čimbenici poput osobnog siromaštva, ekonomske nejednakosti ili pak makrosiromaštva na društvenoj razini tek povezani s kriminalom, te ih nije ispravno označavati kao uzročnike, a nipošto kao determinante.

Kada je riječ o povezanosti siromaštva pojedinca i kriminala, osobito nasilnog kriminala, istraživanja su uglavnom na sličnom tragu – siromašniji pojedinci imaju veći rizik od počinjenja kažnjivih ponašanja. *Farringtonova* longitudinalna studija koja je pratila 411 dječaka iz radničke klase u Londonu pokazala je da su djeca iz obitelji s nižim socioekonomskim statusom imala veću vjerojatnost

⁷¹ Fajnzylber *et al.*, *loc. cit.* u bilj. 69.

⁷² *Ibid.* str. 11 – 12.

⁷³ Daly, M.; Wilson, M.; Vasdev, S., *Income inequality and homicide rates in Canada and the United States*, Canadian Journal of Criminology, vol. 43, br. 2, 2001., str. 219 – 236, str. 227.

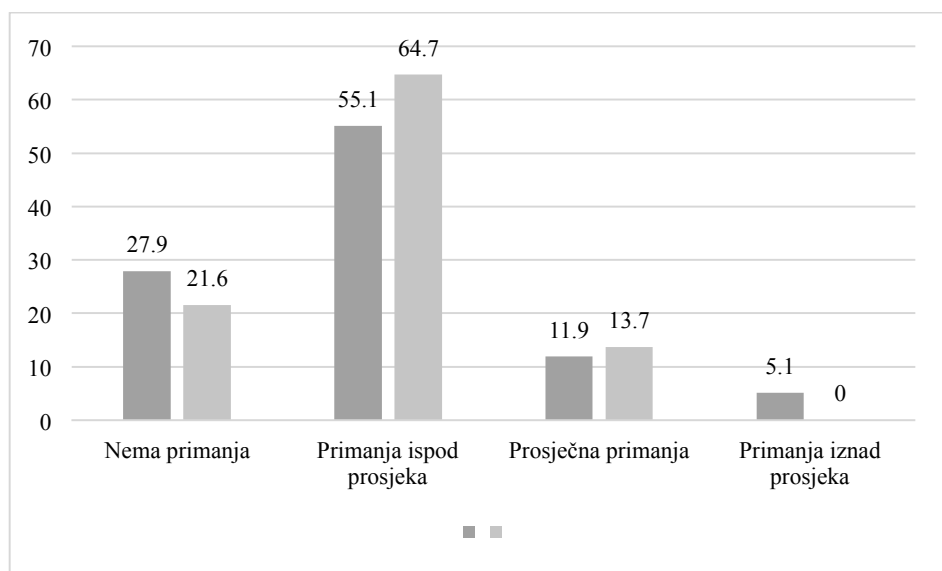
⁷⁴ Neapolitan, J. L., *A comparative analysis of nations with low and high levels of violent crime*, Journal of Criminal Justice, vol. 27, br. 3, 1999., str. 259 – 274.

⁷⁵ Rosenfeld, Messner, *loc. cit.* u bilj. 65.

⁷⁶ Rad raspravlja o povezanosti između siromaštva i nasilja, ali u širem kontekstu modernizacije i društvenih promjena, bez izravnih zaključaka o navedenom.

razvoja nasilnog i delinkventnog ponašanja u adolescenciji i odrasloj dobi, uz naglasak da je riječ tek o jednom rizičnom čimbeniku koji dovodi do delinkvencije.⁷⁷ Isto je potvrdila i metaanaliza autora Hsieh i Pugh.⁷⁸ Povezanost između imovinskog statusa i zaposlenja i nasilja pojedinca pokazalo je i istraživanje Violence Research Lab⁷⁹.

Graf 1. Udio počinitelja nasilja s obzirom na mjesečna primanja (N = 1044) (u %)⁸⁰

⁷⁷ Farrington, D. P., *The Development of Offending and Antisocial Behavior from Childhood: Key Findings from the Cambridge Study in Delinquent Development*, Journal of Child Psychology and Psychiatry, vol. 36, br. 6, 1995., str. 929 – 964.

⁷⁸ Hsieh, C. C.; Pugh, M. D., *Poverty, Income Inequality, and Violent Crime: A Meta-Analysis of Recent Aggregate Data Studies*, Criminal Justice Review, vol. 18, br. 2, 1993., str. 182 – 202.

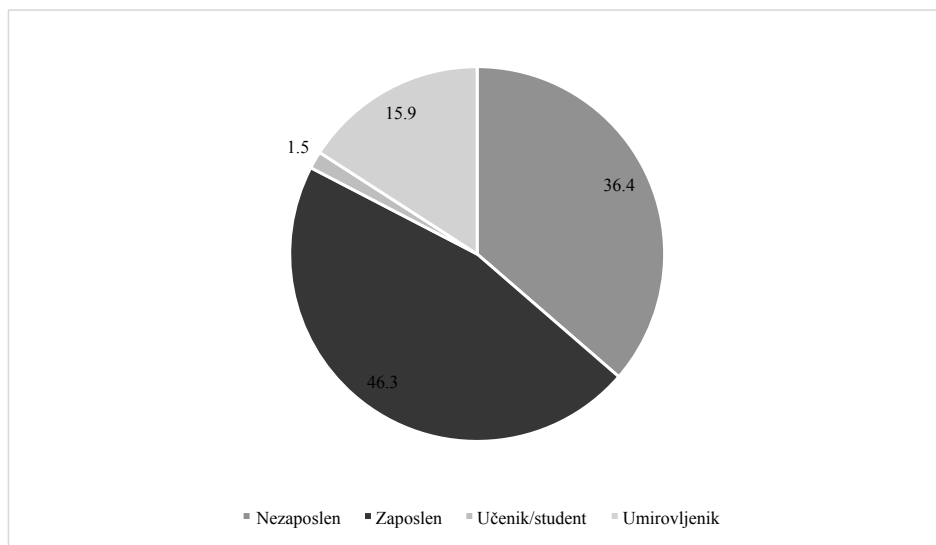
⁷⁹ U uzorak su ušli spisi u kojima pravomoćnost nastupila u razdoblju od 2017. do 2021. godine. Uzorkom je obuhvaćeno ukupno 1117 počinitelja i žrtava nasilja. Kazneni spisi prikupljeni su na četiri županijska i četiri općinska suda u Hrvatskoj – Županijski sud i Općinski sud u Zagrebu, Županijski i Općinski sud u Splitu, Županijski i Općinski sud u Osijeku te Županijski i Općinski sud u Rijeci, ovisno o stvarnoj sudskoj nadležnosti za pojedina kaznena djela. Istraživanje je analiziralo više od 30 kaznenih djela koji su se uklapala u projektnu definiciju nasilja. Više o projektu: www.violence-lab.eu

⁸⁰ Pri čemu se kao prosjek primanja uzeo iznos od 6000 do 7000 kuna, koji je iznos predstavljao prosječna primanja u Hrvatskoj prema podacima Državnog zavoda za statistiku u godini provedbe istraživanja.

Graf 1. pokazuje kako većina počinitelja, bez obzira na spol, ima primanja ispod prosjeka, pri čemu je taj udio veći kod žena (64,7 %) nego kod muškaraca (55,1 %). Manji udio počinitelja ima prosječna primanja, dok je kategorija iznadprosječnih primanja zabilježena samo kod muškaraca (5,1 %), a kod žena posve izostaje. Ovi podatci upućuju na to da počinitelji nasilja uglavnom dolaze iz skupina s nižim ekonomskim statusom, pri čemu su žene češće zastupljene u najnižoj kategoriji primanja.

I zaposlenost može biti indikativni pokazatelj nečijeg imovinskog statusa.

Graf 2. Zaposlenje počinitelja *tempore criminis* ($N = 1097$) (u %)

Rezultati istraživanja Violence Lab pokazuju da je najveći broj počinitelja nasilja zaposlen, i to njih 46,3 %, dok znatan udio pripada nezaposlenima (36,4 %). Manji udio čine učenici/studenti (15,9 %) te umirovljenici (1,5 %). Podatci sugeriraju da su počinitelji nasilja najčešće osobe koje su ekonomski aktivne (zaposleni), ali i da nezaposlenost može biti značajan čimbenik povezan s počinjenjem nasilja.

Zaključno, kratki pregled dosadašnjih istraživanja u ovom poglavlju u osnovi potvrđuje da jasne i nedvojbene pozitivne korelacije (po 'ako A, onda B' monokauzalnom principu) između ekonomske nejednakosti, siromaštva i kriminala, s naglaskom na nasilni kriminal i imovinski kriminal – nema. Ipak, povezanost između navedenoga potvrđena je u mnogim stranim i domaćim istraživanjima. Empirijski nalazi i teorijske perspektive upućuju na to da socioekonomski uvjeti mogu katkad oblikovati obrasce kriminalnog ponašanja, primjerice na način da

siromaštvo i relativna deprivacija generiraju osjećaj frustracije, marginalizacije i anomalije, koji svi čimbenici mogu znatno pospješiti šanse za involviranje u kriminalne aktivnosti, osobito nasilni kriminal. Sami za sebe, ipak, navedeni čimbenici nisu dovoljni da bi izolirano od nekih drugih okolnosti uzrokovali kod pojedinaca poriv za činenje kriminala. Ipak, to ne znači da, kako bi se učinkovito smanjile stope kriminala, nije potrebno usmjeriti javne politike na rješavanje strukturnih uzroka siromaštva i nejednakosti i povećanje socijalne kohezije.

Prevenција kriminala mora uključivati integrirani pristup koji kombinira socioekonomske reforme s politikama usmjerenima na jačanje zajedničke odgovornosti, poput programa koji promiču participaciju zajednice i lokalnu suradnju u prevenciji nasilja. Također, potrebno je kontinuirano pratiti učinak implementiranih mjera kako bi se osigurala njihova prilagodba promjenjivim socijalnim i ekonomskim uvjetima. Na taj način učinkovito smanjenje siromaštva i nejednakosti može postati temelj dugoročne strategije za smanjenje nasilnog i drugih oblika kriminala.

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Analizom odnosa između novca i kriminala u ovom radu pokazano je da je riječ o složenom fenomenu koji zahtijeva istodobno ekonomsko i kriminološko promišljanje. Kriminal generira mjerljive monetarne troškove za društvo, ali i nematerijalne štete poput straha, nesigurnosti i narušene socijalne kohezije. Istodobno, ekonomski čimbenici, poput siromaštva, nezaposlenosti i dohodovne nejednakosti, mogu djelovati kao rizični čimbenici u počinjenju kaznenih djela, iako sami po sebi nisu dostatni da objasne etiologiju kriminalnog ponašanja. Upravo stoga naglašena je potreba multidisciplinarnog pristupa koji će povezati ekonomske modele, poput Beckerove teorije racionalnog izbora – sa strukturnim i sociološkim teorijama koje ističu ulogu društvenih institucija, kulturnih normi i socijalne dinamike.

Poseban naglasak stavljen je na raspravu o univerzalnom osnovnom dohotku kao potencijalnom instrumentu socijalne politike. Premda postoje empirijski pokazatelji da osiguravanje temeljnog dohotka može smanjiti siromaštvo i nejednakost, kao i posredno utjecati na smanjenje kriminala, otvoreno ostaje pitanje njegove financijske održivosti te mogućnosti zamjene tradicionalnih sustava socijalne zaštite. Hrvatski kontekst dodatno upućuje na izazove u kvantifikaciji ukupnih troškova kriminala i potrebu da se oni uzmu u obzir prilikom planiranja javnih politika.

Na temelju provedenih analiza može se zaključiti da ekonomski i kriminološki uvidi nisu konkurentni, nego komplementarni. Samo integracijom tih perspektiva moguće je oblikovati učinkovitije preventivne i represivne strategije, usmjerene ne samo na sankcioniranje nego i na uklanjanje strukturnih uzroka kriminalnog ponašanja. Buduća istraživanja trebala bi detaljnije ispitati: (1) koji socioekonomski pokazatelji imaju najveću prediktivnu vrijednost za pojedine oblike kriminala; (2) u kojoj mjeri univerzalni osnovni dohodak i slične inovativne politike mogu pridonijeti dugoročnoj prevenciji; te (3) kako osigurati institucionalnu otpornost i socijalnu koheziju u društvima obilježenima rastućim nejednakostima.

Kriminal, promatran kroz ovu dvostruku optiku, nije samo pravno-sigurnosni problem već i ogledalo koje odražava društvene nejednakosti, ekonomske slabosti i institucionalne manjkavosti. Upravo zato integracija ekonomije i kriminologije nije samo akademska nužnost nego i praktičan preduvjet za oblikovanje učinkovitijih i pravednijih javnih politika.

LITERATURA

- Agnew, R., *Foundation for a general strain theory of crime and delinquency*, *Criminology*, vol. 30, br. 1, 1992., str. 47 – 88.
- Akee, R. K. Q.; Copeland, W. E.; Keeler, G.; Angold, A.; Costello, E. J., *Parents' Incomes and Children's Outcomes: A Quasi-Experiment Using Transfer Payments from Casino Profits*, *American Economic Journal: Applied Economics*, vol. 2, br. 1, 2010., str. 86 – 115.
- Baumer, E. P.; Wolff, K. T., *The Breadth and Causes of Contemporary Cross-National Homicide Trends*, *Crime and Justice*, vol. 43, br. 1, 2014., str. 231 – 287.
- Becker, G. S., *Crime and punishment: An economic approach*, u: Fielding, N. G.; Clarke, A.; Witt, R. (ur.), *The economic dimensions of crime*, Palgrave Macmillan, London, 2000., str. 13 – 68.
- Bell, B.; Bindler, A.; Machin, S., *Crime scars: recessions and the making of career criminals*, *Review of Economics and Statistics*, vol. 100, br. 3, 2018., str. 392 – 404.
- Bellair, P., *Social disorganization theory*, u: Pontell, H. N. (ur.), *Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, Oxford University Press, Oxford, UK, 2017., str. 1 – 18.
- Birnbaum, S., *Basic income reconsidered: Social justice, liberalism, and the demands of equality*, Palgrave Macmillan, New York, 2012.
- Blattman, C.; Fiala, N.; Martinez, S., *Generating skilled self-employment in developing countries: Experimental evidence from Uganda*, *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 129, br. 2, 2014., str. 697 – 752.

- Bohmeyer, M.; Schmitz, K.; Böckler, J., *Universal Basic Income Pilot in Germany: Early Results on Wellbeing and Motivation*, German Institute for Economic Research (DIW), Berlin, 2020., https://www.diw.de/de/diw_01.c.703678.de/publikationen.html (12. 10. 2024.)
- Brand, S.; Price, R., *The Economic and Social Costs of Crime*, The Home, London, 2000.
- Bregman, R., *Utopia for realists: And how we can get there*, The Correspondent, Amsterdam, 2017.
- Brnas, D., *Politička i ekonomska okruženja kao kriminogeni potencijal za razvijanje organiziranog kriminala*, Jahr: Europski časopis za bioetiku, vol. 6, br. 2, 2015., str. 353 – 366.
- Cirkveni, N., *Ekonomska teorija kriminaliteta: neodoljiva privlačnost i iluzije egzaktnosti*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2, 2011., str. 779 – 813.
- Cohen, M. A., *Pain, suffering, and jury awards: A study of the cost of crime to victims*, Law & Society Review, 22, 1988., str. 537 – 556.
- Costello, E. J.; Compton, S. N.; Keeler, G.; Angold, A., *Relationships Between Poverty and Psychopathology: A Natural Experiment*. JAMA, vol. 290, br. 15, 2003., str. 2023 – 2029., <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/197482> [24. 9. 2024.]
- Costello, E. J.; Copeland, W.; Angold, A., *The Great Smoky Mountains Study: developmental epidemiology in the southeastern United States*, Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, vol. 51, br. 5, 2016., str. 639 – 646, DOI: 10.1007/s00127-015-1168-1.
- Czabárski, J., *The feasibility of cost of crime estimations in Eastern Europe – the case of Poland*, European Journal on Criminal Policy and Research, vol. 15, br. 4, 2009., str. 327 – 342, DOI: 10.1007/s10610-009-9106-y.
- Daly, M.; Wilson, M.; Vasdev, S., *Income inequality and homicide rates in Canada and the United State*, Canadian Journal of Criminology, vol. 43, br. 2, 2001., str. 219 – 236.
- de Paz-Báñez, M. A.; Asensio-Coto, M. J.; Sánchez-López, C.; Aceytuno, M. T., *Is there empirical evidence on how the implementation of a universal basic income (UBI) affects labour supply? A systematic review*, Sustainability, vol. 22, 2020.
- De Wispelaere, J.; Stirton, L., *The many faces of universal basic income*, The Political Quarterly, vol. 75, br. 3, 2004., str. 266 – 274.
- Dubourg, R.; Hamed, J.; Thorns, J., *The economic and social costs of crime against individuals and households*, Home Office online report, vol. 30, br. 5, 2005.
- Državni zavod za statistiku, *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2023.*, 2024., www.dzs.hr [5. 10. 2024.]

- DZS, *Socijalna zaštita u Republici Hrvatskoj u 2022.*, 2024, <https://podaci.dzs.hr/2024/hr/76790> [5. 9. 2024.]
- Edmark, K., *Unemployment and crime: Is there a connection?* Scandinavian Journal of Economics, vol. 107, br. 2, 2005., str. 353 – 373.
- Efendić, E., “*Ekonomika kriminala Harold Winter*”, *Prikaz knjige*, Kriminalističke teme, Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, vol. 15, br. 3-4, 2015., str. 85 – 90.
- Fajnzylber, P.; Lederman, D.; Loayza, N., *Inequality and Violent Crime*, The Journal of Law and Economics, vol. 45, br. 1, 2002., str. 1 – 39, DOI: 10.1086/338347
- Farrington, D. P., *The Development of Offending and Antisocial Behavior from Childhood: Key Findings from the Cambridge Study in Delinquent Development*, Journal of Child Psychology and Psychiatry, vol. 36, br. 6, 1995., str. 929 – 964.
- Goff, C.; Geis, G., *Thorsten Sellin: Culture Conflict, Crime, and Beyond*, u: Cullen, F. T., Jonson, C. L., Myer, A. J. i Adler, F. (ur.), *The Origins of American Criminology*, Routledge, New York, 2017., str. 161 – 174.
- Gottfredson, M.; Hirschi, T., *Modern control theory and the limits of criminal justice*, Oxford University Press, Oxford, 2019.
- Hagan, J.; Albonetti, C., *Structural criminology*, Polity Press, Cambridge, 1988.
- Hough, J.; Rice, B., *Providing personalised support to rough sleepers*, York: Joseph Rowntree Foundation, vol. 2, br. 1, 2010.
- Hsieh, C. C.; Pugh, M. D., *Poverty, Income Inequality, and Violent Crime: A Meta-Analysis of Recent Aggregate Data Studies*, Criminal Justice Review, vol. 18, br. 2, 1993., str. 182 – 202.
- Ignjatović, S., *Komparacija primene teorije racionalnog izbora u sociologiji i antropologiji*, u: Arsenijević, D. (ur.), *Pomeraćemo granice*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2012., str. 99 – 113.
- Johnson, E. A.; Johnson, M. T.; Webber, L., *Measuring the health impact of Universal Basic Income as an upstream intervention: holistic trial design that captures stress reduction is essential*, Evidence & Policy, vol. 18, br. 3, 2022., str. 583 – 594.
- Kangas, O.; Jauhiainen, S.; Simanainen, M.; Ylikännö, M., *The Basic Income Experiment 2017–2018 in Finland: Preliminary Results*, Government of Finland, 2019., <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161361> [12. 10. 2024.]
- Kelly, M., *Inequality and crime*, Review of Economics and Statistics, vol. 82, br. 4, 2000., str. 530 – 539.
- Lord, N.; Levi, M., *Economic crime, economic criminology, and serious crimes for economic gain: On the conceptual and disciplinary (dis)order of the object of study*, Journal of Economic Criminology, br. 1, 2023., DOI: 10.1016/j.jeconc.2023.100014.

- McCollister, K. E.; French, M. T.; Fang, H., *The cost of crime to society: New crime-specific estimates for policy and program evaluation*, Drug and alcohol dependence, vol. 108, br. 1-2, 2010., str. 98 – 109.
- Meehan, T.; Forrester, L.; Haaja, J. A., *Sociological Theories of Crime: Strain Theories*, u: *Introduction to Criminology and Criminal Justice*, Griffith University, Gold Coast, Queensland, 2024.
- Miller, T. R.; Cohen, M. A.; Rossman, S. B., *Victim costs of violent crime and resulting injuries*, Health Affairs, vol. 12, br. 4, 1993., str. 186 – 197.
- Minas, R., *Social expenditures and public administration: are local social assistance costs in Sweden a matter of organisation*, International Journal of Social Welfare, 2, 2010., str. 215 – 224.
- MUP, *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja u 2018. godini*, Služba za strateško planiranje, statistiku i unapređenje rada, MUP, Zagreb, 2019.
- Namibijski eksperiment, http://www.bignam.org/BIG_pilot.html [8. 9. 2024.]
- Neapolitan, J. L., *A comparative analysis of nations with low and high levels of violent crime*, Journal of Criminal Justice, vol. 27, br. 3, 1999., str. 259 – 274, DOI: 10.1016/S0047-2352(98)00064-6.
- Pescosolido, B. A.; Martin, J. K., *The stigma complex*, Annual review of sociology, vol. 41, br. 1, 2015., str. 87 – 116.
- Phillips, J. A.; Land, K. C., *The Link Between Unemployment and Crime Rate Fluctuations: An Analysis at the County, State, and National Levels*, Social Science Research, vol. 41, br. 3, 2012., str. 681 – 694.
- Recher, V., *Unemployment and property crime: evidence from Croatia*, Crime, Law and Social Change, vol. 73, br. 3, 2020., str. 357 – 376.
- Reed, H.; Lansley, S., *Universal Basic Income: An idea whose time has come?* Compass, London, 2016.
- Roman, J.; Farrell, G., *Cost-benefit analysis for crime prevention: opportunity costs, routine savings and crime externalities*, Crime Prevention Studies, vol. 14, 2002., str. 53 – 92.
- Rosenfeld, R.; Messner, S. F., *Crime and the Economy in Contemporary Times*, Crime and Justice, vol. 42, br. 1, 2013., str. 73 – 117.
- Rosenfeld, R.; Messner, S. F., *The Crime Drop in Comparative Perspective: The Impact of the Economy and Imprisonment on American and European Burglary Rates*, u: van Dijk, J.; Tseloni, A.; Farrell, G. (ur.), *The International Crime Drop. Crime Prevention and Security Management*, Palgrave Macmillan, London, 2012., str. 1-8, DOI: 10.1057/9781137291462_9.

- Schulze, M.; Krättschmer-Hahn, R., *Relative Deprivation Theory*, u: Michalos, A. C. (ur.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*, Springer International Publishing, Cham, 2024., str. 5877 – 5879, DOI: 10.1007/978-3-319-69909-7_2784-2.
- Sharkey, P.; Besbris, M.; Friedson, M., *Poverty and crime*, u: Brady, D.; Burton, L. M. (ur.), *The Oxford Handbook of the Social Science of Poverty*, Oxford University Press, Oxford, 2016., str. 623 – 636, DOI: 10.1093/oxford-hb/9780199914050.013.28.
- Shenk, J. F., Klaus, P. A., *The economic cost of crime to victims*, Report, US Department of Justice, Bureau of Justice Statistics, Washington, 1984.
- Stack, S., *Income inequality and property crime: A cross-national analysis of relative deprivation theory*, *Criminology*, vol. 22, br. 2, 1984., str. 229 – 256.
- Torry, M., *Why We Need a Citizen's Basic Income*, Policy Press, Bristol, 2018.
- Wickramasekera, N.; Wright, J.; Elsey, H.; Murray, J.; Tubeuf, S., *Cost of crime: A systematic review*, *Journal of Criminal Justice*, vol. 43, br. 3, 2015., str. 218 – 228.
- Wright, E. O., *Real utopian proposals for reducing income and wealth inequality*, *Contemporary Sociology*, vol. 29, 2000., str. 143 – 156, DOI: 29. 10.2307/2654939.
- Yilmaz, B. E., *The Universal Basic Income: An Alternative to Public Social Welfare Expenditures*, u: Mavroudeas, S.A.S. (ur.), *Globalization, poverty, inequality, & sustainability*, IJOPEC, London, 2019., str. 113 – 125.

Summary

Vedran Recher *

Petra Šprem **

**MONEY AND CRIME – THEORETICAL AND PRACTICAL
DISCUSSIONS FROM ECONOMIC AND CRIMINOLOGICAL
PERSPECTIVES**

Money and crime are closely interconnected. This connection can be viewed from several important perspectives: sociological, economic, criminological, and even political. The aim of this paper is to shed light on the economic and criminological aspects of these two categories and to deepen the understanding of how money influences crime and vice versa. This discussion may serve as a starting point for further debate on the “cost of crime” in Croatian society – an issue currently underestimated within the Croatian academic sphere.

Furthermore, an individual’s economic status is a significant etiological factor in the commission of certain types of crime, and as such, it must be studied holistically—not solely through criminological frameworks, but also through an economic lens, especially considering that the quality of criminal justice policy is inseparable from the material resources allocated to it. In this context, the authors will also address the recent debate on universal basic income, which could potentially have a significant impact on crime prevention as well as overall societal well-being.

The interwoven economic and criminological perspectives in the discourse on crime are not commonly explored in the Croatian academic landscape, and therefore, the authors hope that this paper will encourage a multidisciplinary approach to the study of crime in the Republic of Croatia.

Key words: money; crime; universal basic income; economics of crime

* Vedran Recher, Ph. D., Assistant Professor, Faculty of Economics and Business, University of Zagreb, Trg J. F. Kennedyja 6, 10000 Zagreb; vrecher@net.efzg.hr; ORCID ID: orcid.org/0009-0001-4145-5023

** Petra Šprem, Ph. D., Senior Assistant, Faculty of Law, University of Zagreb Trg Republike Hrvatske 14, 10000 Zagreb; psprem@pravo.unizg.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4396-6887

